

พระสงฆ์กับการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม

MONKS AND SOCIAL IMMUNIZATION

พระครูสิริธรรมาภิต

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช

พระวิสุทธวรกิจ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี

บทคัดย่อ

ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่มีความเชื่อและปฏิบัติตามแนวทางหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาช้านานจนทำให้เกิดการพัฒนาการจากรุ่นสู่รุ่น ปัจจุบันถึงแม้สังคมโลกจะเปลี่ยนแปลงแต่การปฏิบัติตามแนวทางแห่งหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ก็ยังปรากฏให้เห็นอยู่เนื่อง ๆ ซึ่งหากกล่าวถึงพระสงฆ์กับการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมก็ขอยกตัวอย่างพระมหาเถระ 2 รูป ได้แก่ รูปที่ 1 หลวงพ่อพุทธทาส และหลวงตามหาบัว ซึ่งหลวงพ่อพุทธทาส ได้ก่อตั้งสวนโมกข์ ช่วงแรกสวนโมกข์นั้นไม่ต่างจากป่าช้าที่มีสภาพรกร้าง แต่เมื่อหนังสือพิมพ์ที่ท่านได้จัดทำขึ้นเริ่มเผยแพร่ทำให้มีผู้อ่านมากขึ้น สวนโมกข์จึงเป็นที่รู้จัก และเริ่มมีผู้คนหลั่งไหลเข้ามาเพื่อปฏิบัติธรรม และผลงานด้านการเขียนหนังสือธรรมะอีกมากมายหลายเล่มที่เป็นประโยชน์และสร้างคุณค่าต่อสังคม รูปที่ 2 หลวงตามหาบัว เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางทั้งในและนอกประเทศจากการที่ท่านได้ดำเนินการทอดผ้าป่าทองคำและเงินสกุลดอลลาร์สหรัฐฯ ภายใต้ชื่อ “โครงการผ้าป่าช่วยชาติ โดยหลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน” เพื่อใช้เป็นทุนสำรองของประเทศไทย หลวงตามหาบัวเป็นพระมหาเถระที่สงเคราะห์ธรรมะ แก่พระภิกษุ สามเณร รวมไปถึง ข้าราชการ โดยตลอด ซึ่งท่านช่วยเหลือทั้ง ด้านวัตถุสิ่งของ ทั้งจิตุปัจจัยไทยทาน เพื่อเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม หลวงตาได้ตั้งปณิธานในการสงเคราะห์โลกไว้ว่า “พอตื่นขึ้น สิ่งแรกที่คิดถึงก่อนอื่นก็คือ เรื่องการช่วยโลก ไม่มีแม้แต่เหนื่อยที่คิดถึงเรื่องตัวเอง พระช่วยโลกไม่ได้ใครเล่าจะช่วยได้...” ตลอดชีวิตของหลวงตาได้สงเคราะห์สังคมเพื่อมุ่งเน้นสร้างจิตภาวนาให้เกิดขึ้นเท่านั้น

คำสำคัญ: พระสงฆ์, สร้างภูมิคุ้มกัน, สังคม

Abstract

Most Thai people believe and follow the principles of Buddhism for a long time, leading to development from generation to generation. At present, although the world society has changed, the practice of Buddhist principles also appears to be seen continually, which, if talking about monks and social immunity, would like to give an example of Maha Thera 2, which are Figure 1, Luang Pho Phutthathaso and Luang looking for Bua, which Luang Pho Buddhadasa Has established Suan Mokkh The first period, Suan Mokkh was no different from a deserted cemetery. However, when the newspapers you have created begin to spread, it will increase the number of readers. Suan Mokkh is known. Moreover, began to pour in people to practice Dharma And many more works in writing Dharma books that are useful and create value for society. Figure 2 Luang Find Bua is widely known both in and outside the country. From which you have carried out cloth, gold, and US dollars currency under the name “The Jungle Cloth to Help the Nation Project By Luang Find Bua Yansampanno” To be used as the reserve of Thailand Luang Find Bua is a Phra Maha Thera who provides Dharma for monks and novices, including Secularism has always been Which you help both Objectivity Both Thai and international food For the benefit of the public Luang Ta has committed to saving the world that “When I wake up, the first thing that comes to mind is saving the world. Not even a small person thinks about himself. Monks cannot save the world, who can help...” Throughout Luang Ta's life, he has contributed to society to focus on creating spiritual prayers only.

Keywords: Monks, Immunization, Social

บทนำ

ความเปลี่ยนแปลงของโลกย่อมมีผลส่งให้เกิดการพัฒนาและมีการนำเทคโนโลยีเครื่องมือสื่อสารต่าง ๆ เข้ามาใช้กับสังคมมากยิ่งขึ้น พระสงฆ์ซึ่งในอดีตนั้นถือว่าเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณของสังคมในการสร้างความเชื่อความศรัทธาให้เกิดขึ้นในชุมชนสังคม

ของท้องถิ่นนั้น ๆ (พระครูวินัยธรจักรี ศรีจารุเมธีญาณ และคณะ, 2559) มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันบทบาทในการพัฒนาสังคมพระพรหมคุณาภรณ์ได้ให้แนวคิดเรื่องสังคมอุดมคติเพื่อมาประยุกต์ใช้กับสังคมไทย นั่นคือหลักแม่บทของการบูรณาการที่จะทำให้มนุษย์ดำรงอยู่ด้วยดี คือ มนุษย์ ธรรมชาติ และสังคม ซึ่งองค์ประกอบทั้งสามข้อนี้จะต้องอิงอาศัยสัมพันธ์กันอย่างสอดคล้องสมดุลและเกื้อกูลกัน โดยที่มนุษย์เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดที่จะประสานองค์ประกอบทั้งสามให้สมดุล มนุษย์จะต้องได้รับการศึกษาและการพัฒนาให้เข้าถึงความจริงของธรรมชาติ แล้วนำความรู้ในความจริงของธรรมชาตินั้นมาจัดสรรสังคมให้มีสภาพเกื้อกูลต่อการพัฒนามนุษย์ แล้วจึงจะเกิดสังคมอุดมคติขึ้น

บทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระมหาสมปองเริ่มฉายแววการเป็นพระนักเทศน์ นักเผยแผ่ตั้งแต่อายุ 13 ปี ท่านได้ไปเทศน์ให้ชาวบ้านฟัง ปรากฏว่าเป็นที่พอใจอย่างมาก จึงเป็นที่มาของการเริ่มศึกษาด้านการสอน การอบรมโดยตรง ท่านมีจุดเด่นที่เน้นในการเทศน์คือ ต้องมี 5 ส ได้แก่ สนุก สาระ สงบ สติ และสำนึก ท่านเน้นการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก ด้วยแนวคิดที่ว่า “ธรรมะไม่จำเป็นต้องอยู่ที่วัด ธรรมะไปได้ทุกที่ ถ้าที่นั้นต้องการธรรมะ” ท่านจึงหาวิธีส่งธรรมะเข้าถึงประชาชนด้วยการใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์นหารายชื่อโรงเรียน และเสนอตัวไปเทศน์ให้เด็กนักเรียนฟัง จนเป็นที่รู้จักนับถือกันอย่างกว้างขวาง (นลินทิพย์ ภักดิ์ศรีกุลกำธร, 2550)

มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนติดต่อให้ท่านไปเทศน์เดือนละไม่ต่ำกว่า 100 ราย โดยท่านมีเทคนิคการเทศน์ที่เน้นความสนุกสนานทันสมัย กระแสสังคม ไม่เน้นบาลีจนเกินไปเพื่อให้

คนรุ่นใหม่เข้าถึงและเข้าใจธรรมะได้ง่ายที่สุด มุ่งเจาะกลุ่มเป้าหมายไปที่นักเรียน นักศึกษา เพื่อให้กลุ่มคนรุ่นใหม่ที่ชอบฟังธรรมะ รู้สึกว่าธรรมะไม่ใช่เรื่องน่าเบื่ออีกต่อไป นอกจากนี้ท่านยังมีผลงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาอีกนับไม่ถ้วนผ่านทางหนังสือ บทความวารสาร วิทยุและโทรทัศน์

พระมหาสมปองเป็นพระรุ่นใหม่ที่เน้นทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก เพื่อให้พระพุทธศาสนาเข้าถึงสังคม โดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นใหม่ ที่ปัจจุบันมีความห่างเหินจากพระพุทธศาสนาตามความเจริญก้าวหน้าของสังคมและเทคโนโลยีที่มีมากขึ้น ทำให้รู้สึกว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่ใช่เรื่องยากและน่าเบื่ออีกต่อไป อีกทั้งการที่ท่านมีกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญที่เป็นกลุ่มนักเรียน นักศึกษา ย่อมส่งผลดีต่อพระพุทธศาสนาในการเผยแผ่และสร้างศาสนทายาทให้เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามีส่วนสำคัญในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม พัฒนาคุณภาพชีวิต ตลอดจนสร้างความสุขในการดำเนินชีวิตให้เกิดขึ้น (ชลวิทย์ เจียรจิตต์, 2558)

พระราชธรรมนิเทศ หรือที่รู้จักกันในนามพระพยอม เกิดที่อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี สำเร็จการศึกษา น.ธ. ชั้นเอก ในปี พ.ศ. 2516 และได้ไปจำพรรษาปฏิบัติธรรม อยู่กับท่านพุทธทาสที่สวนโมกขพลาราม แล้วจึงได้กลับมาทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและพัฒนาที่วัดสวนแก้ว จังหวัดนนทบุรี พระพยอม ได้รับการยกย่องว่าเป็นพระนักเทศน์และพระผู้เสียสละ (ชลวิทย์ เจียรจิตต์, 2558)

ปณิธานการทำงาน

พ.ศ. 2521 พระราชธรรมนิเทศและเพื่อนพระภิกษุอีก 2 รูป ได้เดินทางมาราบหลวงพ่อเทียน เพื่อขอทำโครงการบวชเณรภาคฤดูร้อน เมื่อเสร็จแล้วก็จะลากลับสวนโมกข์ เมื่อหลวงพ่อเทียนได้อนุญาตให้พำนักแล้ว ยังได้ช่วยสนับสนุนงานบวชเณรภาคฤดูร้อนด้วย โดยช่วยเป็นพระพี่เลี้ยงให้ ต่อมาในปี พ.ศ. 2522 หลวงพ่อเทียนได้มอบหมายให้พระพยอมและ

เพื่อนิกษุเป็นผู้ดูแลรักษาวัดต่อไป ส่วนตัวหลวงพ่อย้ายกลับจังหวัดเลย ที่วัดสวนแก้วนี้พระพะยอม ได้พัฒนาพื้นที่ของวัดและเตรียมจำลองสวนโมกขพลารามให้เกิดขึ้นในเมือง ตามคำที่ ท่านพุทธทาสเคยปรารภเมื่อคราวที่ยังศึกษาธรรมอยู่ที่สวนโมกข์ (สำนักบริหารยุทธศาสตร์ กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน 1, 2558)

พระราชธรรมนิเทศ ท่านได้ทุ่มเทชีวิตจิตใจเพื่อการบูรณะวัดอย่างเต็มที่และได้นำทรัพย์ส่วนตัวมาพัฒนาวัดแก้ว ภายหลังได้เปลี่ยนชื่อเป็น “วัดสวนแก้ว” เมื่อพัฒนาวัดจนเหมาะสมกับสภาพสิ่งแวดล้อมของวัดแล้ว จึงมุ่งเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพะยอม ตัดสินใจที่จะช่วยบุคคลที่เดือดร้อนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น พระพะยอม ได้รวบรวมทุนทรัพย์ส่วนตัว ซึ่งมีไม่มากนักนำมาใช้พัฒนาบริเวณวัด และหาทุนซื้อที่ดินบริเวณใกล้เคียงเพิ่มเติม เพื่อทำเป็นมูลนิธิสวนแก้ว ทั้งนี้ เพื่อความสะดวกในการบริหารงานช่วยสังคม ปัญหาของสังคมทุกวันนี้ เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่าง ฐานะ อาชีพ ความรู้ และโอกาส ซึ่งพระสงฆ์คงจะมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหานี้ด้วย ด้วยปณิธานที่จะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ และเผยแผ่ ศีลธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อให้ชาวบ้านได้รู้จักการใช้หลักธรรม ในการดำเนินชีวิตและแก้ปัญหาด้วยตนเอง ท่านจึงได้จัดตั้งมูลนิธิสวนแก้วขึ้น ในปี พ.ศ. 2529 (พระโยธกา บุญมาวงษา และสัญญา สะสอง, 2561)

บทบาทในการช่วยเหลือสวัสดิการสังคม

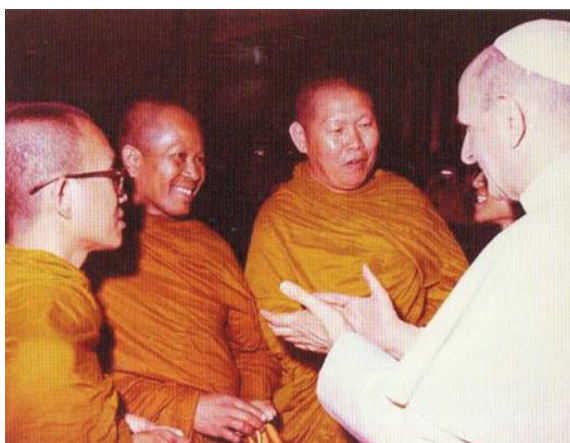
พระพะยอม ได้ใช้วัดสวนแก้ว เพื่อช่วยเหลือชาวบ้าน และได้ประยุกต์หลักคิดการทำงานของ ท่านพุทธทาสในการทำงานที่ว่า “เอาเหงื่อล้างความเหินแกลตัว” คนที่ไม่อยาก

เสียเหงื่อไม่อยากเหนื่อย แสดงว่าเป็นคนเห็นแก่ตัว สิ่งที่เหมาะสมที่สุดก็คือ ทำประโยชน์ให้ส่วนรวม โครงการต่าง ๆ ภายในมูลนิธิวัดสวนแก้ว เป็นงานด้านสังคมสงเคราะห์ การพัฒนาชีวิตและจิตใจ ตลอดจนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น โครงการร่มโพธิ์แก้ว โครงการบวชนเณรภาคฤดูร้อน โครงการเข้าค่ายอบรมจริยธรรม โครงการช่วยเหลือน้องหิว โครงการรอบคอบโครงการสละมาฟืนไป โครงการสะพานบุญจากผู้เหลือ เจือผู้ขาด เป็นต้น โครงการต่าง ๆ ในมูลนิธิวัดสวนแก้วช่วยเหลือเด็กและคนยากไร้ รวมถึงเมื่อที่โครงการทอดผ้าป่าที่วัด ปัจจัยที่ได้จากการทอดผ้าป่า จะนำไปส่งเคราะห์วัดอื่นที่ขาดแคลนเงินทุนสำหรับดำเนินโครงการต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม (ชลวิทย์ เจียรจิตต์, 2558)

สมเด็จพระพุฒาจารย์ เป็นผู้ริเริ่มการวางรากฐานงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศ โดยการริเริ่มพัฒนาจัดตั้งหน่วยงานสำหรับการสนับสนุนการทำงานเผยแผ่ของคณะสงฆ์ไทย อาทิ การก่อตั้งโรงพิมพ์การศาสนา การก่อตั้งศูนย์กลางคณะสงฆ์ประจำภาค ริเริ่มให้มีสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทุกจังหวัดเพื่อรองรับงานคณะสงฆ์ การจัดตั้งสำนักเรียนบาลี สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด เป็นต้น

การทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมเด็จพระพุฒาจารย์ มีส่วนสำคัญอย่างมากในการวางรากฐานงานพระพุทธศาสนาจนถึงปัจจุบัน ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ท่านได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่ดินแดนเอเชีย ยุโรปและอเมริกา ริเริ่มการวัดในต่างแดนด้วยการมีส่วนร่วมของคนไทยในพื้นที่นั้น ๆ เพื่อให้ประกอบพิธีกรรม ตลอดจนเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจแก่ผู้ที่นับถือศาสนาพุทธที่อาศัยในต่างแดน ขยายสาขากะกระจายออกไป ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง แผ่ขยายสู่ต่างประเทศ และเกิดศาสนทายาท ผลงานของท่าน ในฐานะที่เป็นพระสงฆ์ผู้บุกเบิกงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาซึ่งมีรากฐานที่แข็งแกร่งมาจนถึงทุกวันนี้

บทบาทด้านการส่งเสริมการศึกษาและธำรงรักษาพุทธศาสนาในไทย

สมเด็จพระพุฒาจารย์ให้ความสำคัญกับการศึกษาของสามเณรเป็นอย่างมาก ท่านเห็นว่าสามเณรจะเป็นผู้ทำหน้าที่ในการรักษาพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ต่อไป และเน้นย้ำให้สามเณรช่วยกันทำงานปลูกจิตสำนึกด้านคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรม ให้กับเยาวชนและประเทศในชาติ ซึ่งเป็นหนทางอันจะช่วยให้เกิดความมั่นคงแก่พระพุทธศาสนา ท่านยังมีวิสัยทัศน์ส่งเสริมให้พระเณรมีความรู้ด้านสังคมสมัยใหม่ โดยเห็นว่า หากไม่มีความรู้ ไม่มีความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงหรือเกิดขึ้นใหม่ หรือไม่เข้าใจความรู้สึกนึกคิดของคนปัจจุบัน จะส่งผลให้พระเณรสอนธรรมะ ไม่ได้ผลมากขึ้น และเมื่อสอนธรรมะให้คนเข้าใจไม่ได้ ก็ไม่ต้องเอ่ยถึงการรักษาพระพุทธศาสนาไว้อีกต่อไป

สมเด็จพระพุฒาจารย์ เป็นพระสงฆ์ผู้มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาสถาบันพระสงฆ์ให้มีความรู้ก้าวหน้าสังคมสมัยใหม่ ท่านเป็นผู้สนับสนุนให้พระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ซึ่งส่วนมากยังมีความเข้าใจผิดอยู่ว่า ประเทศไทยนั้นยิ่งใหญ่อยู่ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยผู้ใด และคิดว่าเมืองไทยเท่านั้นที่เป็นเมืองพุทธและมีสิทธิเป็นเจ้าของธรรมของพระพุทธเจ้า แนวความคิดแบบนี้จึงส่งผลต่อพระสงฆ์ที่เดินทางไปต่างประเทศ มักจะถูกตำหนิจากญาติโยมที่ไม่เข้าใจ และถูกสังคมมองว่าพระสงฆ์เป็นกลุ่มที่ล้าหลังในสังคม ก้าวไม่ทันสมัยใหม่ อีกทั้งในปัจจุบันความรู้สมัยใหม่เข้ามาในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก แต่พระสงฆ์ไม่ได้จบการศึกษาจากต่างประเทศ มีความรู้สู้ชาวบ้านไม่ได้ เพราะฉะนั้นพระสงฆ์จึงต้องปรับตัวให้ก้าวหน้า เพื่อไม่ให้พุทธศาสนาสูญหายไปจากสังคมไทย

ในปัจจุบัน การปฏิบัติชอบตามพระวินัยเพียงอย่างเดียว ไม่อาจจะรักษาพระพุทธศาสนาเอาไว้ได้ ในขณะที่ต้นวัตรกรรมของคนรุ่นใหม่ ก้าวล้ำหน้าพระสงฆ์ซึ่งเปรียบเสมือนตัวแทนของคนรุ่นเก่าไปแล้ว หากพระสงฆ์ปิดกั้นตนเอง ไม่พยายามหาความรู้ใหม่ ๆ ของคนในยุคนี้ ควบคู่ไปกับการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย ไม่พยายามเข้าใจความรู้สึกนึกคิดในปัจจุบัน และไม่พยายามจะหาวิธีการใช้ความรู้ยุคสมัยใหม่เป็นสื่อในการถ่ายทอดคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ก็ยากที่จะรักษาพระพุทธศาสนาเอาไว้

บทบาทพระสงฆ์

หน้าที่หลักของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา

ได้แก่ การศึกษาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาแล้วปฏิบัติตาม พร้อมทั้งนำหลักคำสอนมาเผยแผ่แก่ประชาชนสำหรับพระสงฆ์ไทย มีหน้าที่และบทบาทที่ต้องรับผิดชอบ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งโดยตรงและเป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ ดังนี้

1. ด้านการปกครองคณะสงฆ์ ได้แก่ งานด้านการบริหารพระภิกษุสามเณร ซึ่งพระสงฆ์ที่มีความรู้ ความสามารถจะได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะต่าง ๆ ตำแหน่งสังฆราช เป็นตำแหน่งสูงสุด รองลงมาได้แก่เจ้าคณะหน เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และเลขานุการแต่ละเจ้าคณะ เป็นตำแหน่งสุดท้าย, มหาเถรสมาคม ถือว่าเป็นองค์กรปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ทั้งสองนิกาย

2. ด้านการจัดการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป ได้แก่ งานบริหารและเป็นอาจารย์สอนตามสถาบันการศึกษาของสงฆ์ ได้แก่ มหาวิทยาลัยสงฆ์ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม - บาลี และแผนกสามัญศึกษา (ม.1 - ม.6)

3. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ การสอน การอบรม การแสดงธรรม การปาฐกถาธรรม และการเขียนตำรา และการปฏิบัติธรรมโดยเผยแผ่ผ่านสื่อต่างๆ เช่นวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

4. ด้านการก่อสร้างและการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม หมายถึง การเป็นผู้ดูแลการสร้างวัดวาอาราม และรักษาบูรณะซ่อมแซม

5. ด้านการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่สังคม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการทำประโยชน์แก่สังคมด้านต่าง ๆ เช่น การจัดการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาสการต่อต้านยาเสพติด การบริจาคเงินทุนแก่หน่วยงานต่าง ๆ และการส่งเสริมวิชาชีพต่าง ๆ เป็นต้น

บทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบันที่ปรากฏในสังคมไทย พระสงฆ์ไทยมีบทบาทที่ได้ปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมไทยเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้

1. การจัดการศึกษาแก่ชาวบ้าน (ทั้งมหาวิทยาลัย และระดับมัธยมศึกษา ตลอดจนเด็กเล็ก)
2. การเป็นครูผู้สอนตามสถาบันการศึกษาต่างๆ
3. การช่วยเหลือสังคมด้านการบริจาคทุนทรัพย์แก่หน่วยงานต่างๆ
4. การช่วยเหลือด้านการรักษาโรคพยาบาลแก่ผู้ยากจน
5. การเป็นผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชน
6. การเป็นผู้นำในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรม
7. การช่วยเหลือด้านการสร้างสถานที่ราชการ
8. การเผยแผ่หลักธรรมผ่านสื่อวิทยุ โทรทัศน์ โดยการเป็นผู้แสดงธรรมปาฐกถาธรรม และการประพฤติปฏิบัติธรรมฯ

หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัย

พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งเป็นบรรพชิตในพระพุทธศาสนา มีหน้าที่ศึกษา ปฏิบัติธรรม เผยแผ่คำสอน และสืบต่อพระพุทธศาสนาโดยตรง มีคุณธรรมและหลักความประพฤติที่ต้องปฏิบัติมากมาย แต่กล่าวตามหน้าที่ทางศาสนาแล้ว มี 6 อย่าง ได้แก่

1. ห้ามปรามสอนให้เว้นจากความชั่ว
2. แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี
3. อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี
4. ให้ได้ฟัง ได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ ไม่เคยฟัง
5. ชี้แจงอธิบาย ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
6. บอกทางสวรรค์ สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จ สุข ความเจริญในชีวิต

(ภทฺรณัย สุศิวะ, 2561)

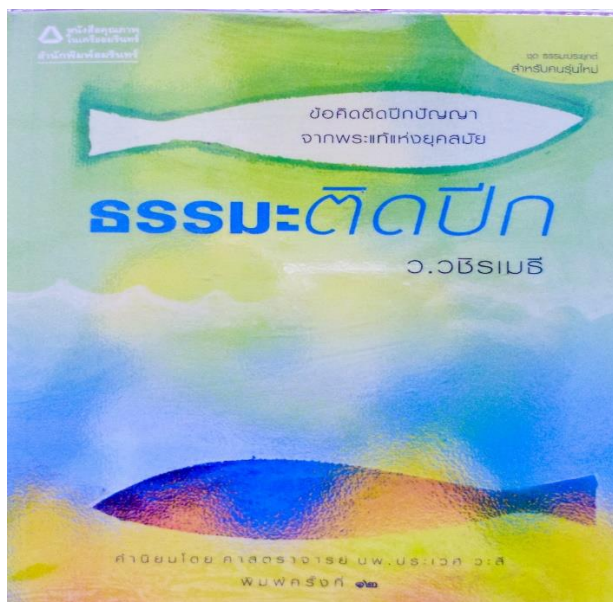
พระสงฆ์ผู้มีนามปากกาว่า ว.วชิรเมธี มีชื่อเสียงในฐานะพระนักวิชาการ นักคิด นักเขียนและนักบรรยายธรรม มีผลงานทางวิพากษ์และแนะนำสังคมหลากหลายเรื่อง

โดยเฉพาะบทละครโทรทัศน์และหนังสือเรื่อง “ธรรมะติดปีก” ที่ออกอากาศผ่านสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่องสาม ซึ่งได้รับพระราชทานเสมาธรรมจักร จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีฯ ในงานสัปดาห์พระพุทธศาสนาวิสาขบูชาประจำปีพ.ศ. 2550 นอกจากนี้ท่านยังมีผลงานอันประจักษ์และเป็นที่ยอมรับของสังคมเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอีกนับไม่ถ้วน ปัจจุบันพระมหาวิมลชัยจำพรรษาที่ศูนย์วิปัสสนากรรมฐานอาศรมอิสสรณ สังกัดวัดศรีศักราราม อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย

บทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระมหาวิมลชัยมุ่งเน้นเผยแผ่พระพุทธศาสนา ท่านเขียนหนังสือธรรมะ คือ ธรรมะติดปีก ธรรมะหลับสบายและธรรมะดับ ซึ่งได้รับความนิยมอย่างมาก จนนำมาสู่การนำเนื้อหา มาสร้างเป็นละครโทรทัศน์ ชื่อว่า ธรรมะติดปีก จนทำให้เกิดกระแสธรรมะกลับมานิยมอีกครั้งหนึ่ง และนอกจากนี้ท่านยังได้ก่อตั้งสถาบันวิมุตตยาลัย เพื่อเป็นสถาบันการศึกษาในการพัฒนาการตื่นรู้สู่อิสรภาพ โดยเน้นปรัชญาการทำงานพระพุทธศาสนาเพื่อสันติภาพของโลก มีวิสัยทัศน์ คือ “สันติส่วนบุคคล คือ สันติภาพสากลของมนุษยชาติ”

และปรัชญาของสถาบันคือ นตฺถิ สนฺติปร สุข ซึ่งแปลว่า ไม่มีสุขใดยิ่งไปกว่าสันติสุข โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้า วิจัย และพัฒนาองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาให้เป็น

คลังปัญญาสำหรับมนุษยชาติ เพื่อส่งเสริมการเจริญสมาธิภาวนาอันเป็นรากฐานของการสร้างสรรค์สันติภาพของโลกได้อย่างร่วมสมัย เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และก้าวข้ามความขัดแย้งระหว่างลัทธิในพระพุทธรศาสนาและศาสนาอื่น เพื่อนำมนุษยชาติให้เป็นอิสระจากพันธนาการแห่งความโลภ (ความอยาก) ความโกรธ (ความรุนแรง) และความหลง (ความด้อยการศึกษา) และเพื่อสร้างสรรค์ชุมชนแห่งการเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ที่พร้อมอุทิศตนทำงานเพื่อสันติสุขของมวลมนุษยชาติ โดยท่านดำรงตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการสถาบันมาจนถึงปัจจุบัน

พระมหาวุฒิชัยเป็นนักเผยแผ่รุ่นใหม่ที่มีริเริ่มการประยุกต์ใช้สื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสื่อโทรทัศน์ หรือสื่อออนไลน์ ในการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทำให้เป็นที่รู้จักของสังคมอย่างรวดเร็ว ผลงานที่โดดเด่นของท่านและเป็นที่ยอมรับและติดตามของสังคม ได้ถูกนำมาเรียบเรียงให้มีความทันสมัย สอดคล้องกับบริบทสังคมในปัจจุบัน เพื่อนำเสนอสู่สังคมผ่านช่องทางสื่อต่าง ๆ นำมาสู่การเกิดกระแสธรรมะขึ้นในสังคม ที่มีส่วนสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่สังคมมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่มีพฤติกรรมเข้าหาพระพุทธศาสนามากขึ้น นับว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกที่สอดคล้องกับสังคมสมัยใหม่ของพระมหาวุฒิชัยได้เป็นจุดเริ่มต้นของการประยุกต์หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้ากับศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมปัจจุบัน

ปณิธานการทำงาน

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) เป็นพระภิกษุผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิชาการของประเทศไทย ท่านมีผลงานคำบรรยายธรรมและหนังสือออกมาเป็นจำนวนมากในปัจจุบัน ทั้งยังเป็นพระสังฆาธิการและพระนักพัฒนาด้านการศึกษา ที่ผ่านมามีท่านได้รับรางวัลและดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์จากหลายสถาบันทั้งในและนอกประเทศ ปัจจุบันพระพรหมบัณฑิต ดำรงตำแหน่งเป็นอธิการบดีและศาสตราจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทบาทด้านการทำงานบริการองค์กรและเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระพรหมบัณฑิตมีความสนใจที่จะเผยแผ่ธรรมะอันนำไปสู่สันติภาพของสังคม จึงปรากฏงานที่เกี่ยวข้องกับธรรมะในเรื่องดังกล่าวอยู่มากมาย เช่น ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2543 ท่านได้รับเชิญบรรยายเรื่อง “พุทธทัศนะสลายความขัดแย้ง” ในการประชุมสุดยอดผู้นำทางศาสนาและจิตวิญญาณเพื่อสันติภาพโลก ณ องค์การสหประชาชาติ นิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา บรรยายพิเศษเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อสันติภาพของโลก”

ในการประชุมสุดยอดผู้นำชาวพุทธเพื่อการเผยแผ่ธรรมะของท่านในรอบ 10 ปีที่ผ่านมาท่านได้รับอาราธนาไปบรรยายธรรม และแสดงปาฐกถาเป็นภาษาอังกฤษหลายครั้งในที่ประชุมนานาชาติ รวมทั้งสำนักงานใหญ่องค์การสหประชาชาติ (วัดญาณเวศกวัน, 2550)

นอกจากบทบาททางการเผยแผ่พระศาสนาในฐานะนักวิชาการ ท่านดำรงตำแหน่งเป็นประธานคณะกรรมการจัดงานการประชุมสภาผู้นำศาสนาแห่งโลก พร้อมกับการจัดประชุมสุดยอดผู้นำเยาวชนเพื่อสันติภาพแห่งโลก ณ พุทธมณฑล และเป็นประธานคณะกรรมการจัดงานการประชุมการทำงานร่วมกันชาวพุทธนานาชาติ ครั้งที่ 1 หัวข้อ “เอกภาพและความร่วมมือของชาวพุทธ” ณ พุทธมณฑล และศูนย์การประชุมสหประชาชาติ กรุงเทพมหานคร โดยจากนั้นเป็นต้นมา ทางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงเป็นหน่วยงานอาสาการจัดงานเฉลิมฉลองในวันวิสาขบูชา ซึ่งสามารถระดมผู้นำทางพุทธศาสนาจนเกิดเป็นเครือข่ายทางพุทธศาสนาที่สำคัญของโลก (news, 2554)

หลักคิดในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระพรหมบัณฑิตมีหลักคิดในการเผยแผ่ศาสนาที่เป็นนโยบายอย่างชัดเจน เรียกว่า “ธรรมประกาศนโยบาย” หรือวิธีประกาศธรรม 5 ข้อ เป็นนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ท่านประยุกต์มาจากพระพุทธพจน์ที่พระพุทธเจ้าทรงประทานให้แก่พระอรหันต์ 60 รูป เพื่อไปทำหน้าที่พระธรรมทูตในการออกไปประกาศพระพุทธศาสนา ประกอบกับประสบการณ์ของพระพรหมบัณฑิตในการทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ท่านจึงได้ตกผลึกทางความคิดจากพระพุทธรูปและประสบการณ์ออกมาเป็นนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้ง 5 ข้อต่อไปนี้

นโยบายข้อหนึ่งเรียกว่า “ตกปลานอกบ้าน” มาจากพุทธรูปของพระพุทธเจ้าที่ว่า “เธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไป” หมายถึง การให้พระสงฆ์จาริกออกไปนอกวัดเพื่อนำคนเข้าหาธรรม กล่าวคือพระสงฆ์จะต้องไม่เทศน์เพียงแค้อยู่ในวัดเท่านั้น แต่จะต้องออกไปเทศน์ตามที่ต่าง ๆ เช่น โรงเรียน โรงงาน บริษัทและสถานที่ราชการ

นโยบายข้อที่สองคือ “ประสานสิบทิศ” หมายถึง ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น รวบรวมคนที่มีความสามารถให้เข้ามาช่วยทำงานด้านที่พระสงฆ์ไม่ถนัด และช่วยงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น เช่น ช่วยวางแผนงาน ช่วยทำสื่อเผยแพร่คำสอน ช่วยแปลบทเทศนาเป็นภาษาต่างประเทศ อันเนื่องมาจากพระสงฆ์มีความสามารถและมีเวลาจำกัด จึงต้องหาคนเหล่านี้มาช่วยงานพระศาสนา

นโยบายข้อที่สามคือ “ผูกมิตรทั่วหล้า” หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนาจะต้องผูกมิตรกับผู้คนทั่วโลกเพราะมุ่งทำประโยชน์ให้ชาวโลก ผู้ที่ทำหน้าที่ในการเผยแผ่ศาสนาจะต้องมุ่งออกไปสร้างมิตร ไม่ใช่การออกไปสร้างศัตรู ต้องผูกมิตรกับผู้คนให้มากซึ่งรวมไปถึงผู้นำศาสนาอื่น ๆ เช่นกัน การที่พระสงฆ์ผูกมิตรกับผู้นำศาสนาอื่น ๆ จะช่วยให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา และอยู่ร่วมกันโดยไม่เกิดความขัดแย้ง

นโยบายข้อที่สี่คือ “บริหารปัญญา” หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนาจะต้องเป็นผู้นำในทางสติปัญญาของสังคม ต้องมีสิ่งที่เรียกว่าอัตตหิตตสมบัติ คือ มีความพร้อมส่วนตัวในเรื่องสติปัญญา ซึ่งหากมีความพร้อมนี้ก็จะสามารถบำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่นต่อไปได้

นโยบายข้อที่ห้าคือ “สาธิตาป้อนเหยื่อ” หมายถึง สลีลาในการสอนธรรมให้เหมาะสมกับระดับของผู้ฟัง โดยเปรียบเทียบกับกรณีที่แม่นกสาธิตาเมื่อป้อนเหยื่อให้ลูกนกจะทำเหยื่อแต่ละคำให้เล็กพอดีกับปากของลูกนก และนโยบายนี้ยังสอดคล้องกับพุทธรูปที่ว่า “จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด” การสอนธรรมที่ดีต้องรู้จักเลือกวิธีการให้เหมาะสมกับระดับปัญญาของผู้ฟังดังที่พระพุทธเจ้าได้แยกระดับของผู้ฟังธรรมออกเป็น 4 ระดับเหมือนกับดอกบัว 4 เหล่า และแต่ละประเภทนั้นจะมีลักษณะการสอนไม่เหมือนกันนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพรหมบัณฑิต ที่กลั่นกรองได้จากประสบการณ์การทำงานด้านเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในและต่างประเทศ แสดงให้เห็นถึงความสามารถของท่านด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมถึงหลักคิดในการนำเอาพุทธรูป

ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้กับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และปรับความเหมาะสมให้เข้ากับสภาพสังคมปัจจุบัน (พระมหาสุรชัย สุรทสสี, 2556)

แนวคิดการศึกษาเพื่อสันติภาพ

พระพรหมบัณฑิต มีแนวคิดที่ว่า เมื่อสังคมมีความต้องการให้พระสงฆ์ช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้งที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบัน พระสงฆ์ก็ย่อมมีส่วนสำคัญในการสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นได้ โดยการประยุกต์สอดแทรกหลักธรรมทางพุทธศาสนาร่วมกับการศึกษา เพราะการศึกษากับศาสนานั้นเป็นสิ่งที่ดำเนินไปพร้อมกันได้ โดยสิ่งสำคัญของเรื่องนี้คือการปลูกฝังให้คนเห็นคุณค่าของสันติภาพ ป้องกันไม่ให้เกิดความรุนแรงในจิตใจ เพราะหากผู้คนมีความรุนแรงในจิตใจ ก็มักจะใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา

ในแง่ของการเสริมสร้างสันติภาพระหว่างศาสนาร่วมกับศาสนาอื่น ๆ พระพรหมบัณฑิตยังได้นำเสนอแนวคิดในการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้ โดยอาศัยหลักการที่เรียกว่าสันติธรรมหรือขันติธรรม คือ มีการเคารพยอมรับนับถือในความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมและความเชื่อของศาสนา หรือการแสดงออกที่แตกต่างกัน ทั้งนี้พระพรหมบัณฑิตยังมีแนวคิดเชิญชวนให้ผู้นำศาสนาต่าง ๆ ร่วมป้องกันความขัดแย้งไม่ให้เกิดขึ้น ด้วยการเผยแพร่คำสอนต่อศาสนิกชนด้วยหลักขันติธรรม ทำลายความมีอคติในจิตใจออกไปจากผู้คน และควรมอบโอกาสในการเรียนรู้ ทำความรู้จักเพื่อนศาสนาอื่น ๆ ให้กับศาสนิกชนของตน

บทบาทด้านการพัฒนาสังคม

ผลงานและการศึกษาของพระพรหมบัณฑิตที่สามารถนำมาสะท้อนสังคมของประเทศไทยในขณะนี้ได้อย่างดีอีกตัวอย่างหนึ่งคือ พุทธศาสนากับปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมในสังคม คุณธรรมสำคัญสำหรับการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมคือความยุติธรรมและการเคารพในสิทธิมนุษยชน สังคมใดที่ยึดถือตามหลักคุณธรรมทั้งสองอย่างนี้จะทำให้คนในสังคมนั้นมีความสุขและความสามัคคี ดังนั้นความยุติธรรมในสังคมจึงควรได้รับการปฏิบัติและการเอาใจใส่กับคนในสังคม เพราะความยุติธรรมไม่ได้เกิดขึ้นมาโดยบังเอิญ แต่อาศัยความร่วมมือจากคนในสังคมร่วมกันสร้างสรรค์ให้มีความยุติธรรมเกิดขึ้น เราจึงไม่สามารถละเลยความยุติธรรมได้

พระพรหมบัณฑิตได้สรุปคำสอนของพระพุทธศาสนาโดยได้จำแนกประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับคนและสังคมไว้ 3 ประการ ซึ่งเป็นเสมือนหลักในการพัฒนาจิตใจของคนให้สำนึกในประโยชน์ส่วนรวม และมีจิตใจที่จะสร้างประโยชน์เพื่อสังคม อันได้แก่

1. อัตตัตถะ หมายถึง ประโยชน์ส่วนตัว เป็นการบรรลุจุดหมายระดับต่าง ๆ ที่ชีวิตคนต้องการ เช่น การได้เงินเดือนในแต่ละเดือนของข้าราชการและพนักงานเอกชน
2. ปรัตถะ หมายถึง ประโยชน์ของผู้อื่นหรือการที่ช่วยให้ผู้อื่นได้สิ่งที่เขาต้องการ เช่น ครูอาจารย์ช่วยสอนให้เด็กนักเรียนมีความรู้ เมื่อเด็กมีความรู้ก็จัดเป็นประโยชน์ของเด็กที่สามารถนำความรู้ไปใช้ในการศึกษาหรือประกอบอาชีพต่อไปได้ในอนาคต
3. อุภยัตถะ หมายถึง ประโยชน์ส่วนรวมหรือประโยชน์ทั้งสองฝ่าย คือ ประโยชน์ที่เกิดกับตนเองและคนอื่น ๆ เช่น รัฐสร้างระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นประโยชน์กับทุกคนเพราะมีโอกาสที่จะได้ใช้ร่วมกัน

พระพุทธศาสนาในความสัมพันธ์กับการเคารพสิทธิมนุษยชน โดยสอนให้เคารพสิทธิมนุษยชนพื้นฐาน คือทุกคนมีสิทธิอันชอบธรรมเหนือชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง โดยไม่ไปสร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น สิทธิพื้นฐานของคน เช่น การมีเสรีภาพในการคิด การพูด การย้ายที่อยู่ มีสิทธิในทรัพย์สินที่หามาได้ด้วยกำลังความสามารถของตนเอง พระพุทธศาสนาจึงสอนให้คนเคารพในสิทธิมนุษยชนของผู้อื่น คนที่เบียดเบียนหรือไม่เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นถือว่าไม่ใช่พุทธศาสนิกชนที่ดี ดังที่พรพุทธเจ้าสอนว่า “บุคคลไม่ควรทำตนและคนอื่นให้เดือดร้อน พยายามเอาใจเขามาใส่ใจเรา เรารักสุขเกลียดทุกข์ฉันใด ผู้อื่นก็รักสุขเกลียดทุกข์ฉันนั้น”

สรุป

ปัจจุบันในสังคมไทยของเรานั้นมีปัญหามากมายที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางด้านการเมือง ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ปัญหายาเสพติด ปัญหาเรื่องของการแพร่ระบาดของโรคภัยต่าง ๆ ซึ่งประชาชนชาวไทยล้วนได้รับผลกระทบจากปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งสิ้น ซึ่งหากมองปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งสิ้นแล้วนั้น ก็ปฏิเสธไม่ได้เลยว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นมานั้นเพราะคนในสังคมขาดซึ่งภูมิคุ้มกันทางด้านจิตใจ ทำให้ก่อให้เกิดปัญหาดังกล่าวต่อสังคมของเรา หลักคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยสร้างภูมิคุ้มกันให้เกิดขึ้นแก่สังคม โดยมีพระภิกษุ - สามเณรเป็นผู้ถ่ายทอดหลักคำสอน เพื่อสร้างจิตสำนึกอันดีแก่คนในสังคม หากทุกคนในสังคมมีหลักธรรมประจำใจแล้ว ก็เชื่อเป็นอย่างยิ่งว่าปัญหาต่างๆในสังคมนั้นลดลง และสามารถสร้างสังคมที่สงบสุขให้เกิดขึ้นได้ต่อไป

บรรณานุกรม

- ชลวิทย์ เจียรจิตต์. (2558). ศาสนากับการพัฒนา. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นลินทิพย์ ภัคศรีกุลกำธร. (2550). พระมหาสมปอง ตาลปุตโต ผู้ส่งบุญดิลิเวอร์รี่. เรียกใช้เมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2561 จาก <https://positioningmag.com/9924>
- พระครูวินัยธรจักรี ศรีจารุเมธีญาณ และคณะ. (2559). บทบาทพระสงฆ์ไทยในสังคมยุคโลกาภิวัตน์. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 4(1), 275-287.
- พระมหาสุรชัย สุรทสสี. (2556). ธรรมประกาศโนบาย. เรียกใช้เมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2561 จาก https://www.watprayoon.com/main.php?url=book_view&id=30
- พระโยธกา บุญมาวงษา และสัญญา สะสอง. (2561). วิเคราะห์เรื่องสื่อบุคคลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา , 9(2), 40-53.
- ภัทรดนัย สุติวะ. (2561). หน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธ. เรียกใช้เมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2561 จาก <https://sites.google.com/site/class23102/phra-thrrm-wi-suththimngkhl>
- วัดญาณเวศกวัน. (2550). พระพุทธศาสนาเพื่อสันติภาพของโลก. เรียกใช้เมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2561 จาก https://www.watnyanaves.net/th/book_detail/656

สำนักบริหารยุทธศาสตร์ กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน 1. (2558). ข้อมูลท่องเที่ยว 4 จังหวัดภาคกลางตอนบน 1. เรียกใช้เมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2561 จาก <http://www.osmnorthcentral1.go.th/travel/detail/11>

news. (2554). ตั้ง พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต ป.ธ.9 ศาสตราจารย์ ดร. ราชบัณฑิต) เป็น กรรมการมหาเถรสมาคม. เรียกใช้เมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2561 จาก <http://jeibasang-news.blogspot.com/2011/>